

ORHAN PAMUK'UN MASUMİYET MÜZESİ ROMANINDA BABA-OĞUL İLİŞKİSİ

Öğr. Gör. Fethi DEMİR
Yüzüncüyıl Üniversitesi

ÖZET

Baba-oğul ilişkisi edebiyatta sıkça işlenen bir temadır. Roman öncesi dönemde arkaik örneklerine rastlanan bu tema, romanın bir tür olarak ortaya çıkmasıyla birçok edebiyatçı ve romancı tarafından değişik boyutlarıyla ele alınmıştır. Benzer bir durum Türk Edebiyatı için de geçerlidir. Özellikle gelenekçi-modern, Doğu-Batı vb. karşıtlıklar etrafında şekillenen bu baba-oğul ilişkisinin temel özelliği kopuk, gergin ve çatışmalı bir karakter taşımasıdır. Tanzimat'tan günümüze uzanan süreç içerisinde, roman geleneği baba-oğul ilişkisinin genellikle bu yönüne odaklanmıştır. Aynı şey Orhan Pamuk'un ilk romanları için de söylenebilir. Fakat Orhan Pamuk, *Masumiyet Müzesi* ile birlikte baba-oğul ilişkisini tersyüz eder ve uyumlu, duygusal yönü güçlü, olumlu bir baba-oğul ilişkisi kurgular. Pamuk'un Nobel Edebiyat Ödülünü alırken yaptığı konuşmasından (*Babamın Bavulu*) ve babasının vefatıyla yaşadığı duygusal süreçten izler taşıyan bu değişim oldukça çarpıcıdır. Bu bağlamda *Masumiyet Müzesi*'ndeki Mümtaz Bey ile oğlu Kemal arasındaki uyum yalnızca Pamuk'un önceki romanlarındaki gergin, kopuk, sorunlu ve çatışmalı baba-oğul ilişkisini tersyüz etmekle kalmaz, Türk romanının bu kadim temasına da farklı bir bakış açısı getirir.

Anahtar Kelimeler: Masumiyet Müzesi, Baba-Oğul ilişkisi, Orhan Pamuk'un Romanlarındaki Baba-Oğul İlişkisinin Değişimi, Babamın Bavulu, Orhan Pamuk'un Biyografisi

ABSTRACT

Father-son relation is an usually performed theme in literature. This theme which has firstly seen at pre-novel periods, was performed by some novelists and literaturist with the existence of a novel as a kind some different dimensions. The same situation is valid for Turkish literature. The main property of father-son relation which gets shape around

contraction on especially traditional-modern, East-West etc. is having the character of aggressiveness, detached and conflicts. In the period comes from the Tanzimat to nowadays, the tradition of novel especially focused on this side of father-son relation. The same thing is also said for the first novels of Orhan Pamuk. But Orhan Pamuk changes the father-son relation with *Masumiyet Müzesi*, fictions a hard maniel, stronger on sensitive part, positive father-son relation. This change which has the tracks of sensitive periods he has lived with the death of his father and the speech he made while he was taking the award of Nobel Literature Prize (*Babamın Bavulu*) is fairly effective. By this mean the harmony with Mr. Mümtaz and his son Kemal in *Masumiyet Müzesi* doesn't only changes the problematic, aggressive, conflicted father-son relation Pamuk's prior novels but also brings a new perspect of a view to the Turkish novels permanent theme.

Key words: Masumiyet Müzesi, Father-Son Relation, The Changes of Father-Son Relation in Orhan Pamuk's Novel, Babamın Bavulu, Orhan Pamuk's Biography

GİRİŞ

Orhan Pamuk'un son romanı *Masumiyet Müzesi* (Alıntılar, eserin, İletişim Yayınları, İstanbul Eylül 2008 tarihli 1. baskısındanır.) bir aşk hikâyesini odağına almakla birlikte 1970'lerin ortasından günümüze uzanan süreç içerisindeki toplumsal, siyasi, cinsel, kültürel vb. sorunlara dair göndermeler taşıyan bir metin olarak okurla buluştu. Burjuva bir ailenin Amerika'da öğrenim görmüş oğlu Kemal ile yine bu ailenin akrabası olan Füsün arasındaki; tasavvuftan Yeşilçam melodramlarına, yükselen popüler kültürün günlük ilişkilerine değin göndermeler taşıyan bir aşk hikâyesi etrafında gelişen roman, tematik bakımdan da oldukça zengin ve renkli. "*Modernizm, Doğu-Batı, bekâret, kadın, sosyal sınıflar-sosyete, zaman, ait olma, arayış, yabancılaşma, insan-eşya arasındaki bağ, mutluluk, bilmek*" (Aras, 2008, s.110) gibi temalar bunlardan bazıları. Pamuk'un daha önceki romanlarında sıkça işlenen baba- oğul ilişkisi de bu temaların önemlilerinden biridir ve aynı zamanda romanın kurgusunun şekillenmesinde başat rol oynar.

Baba-oğul ilişkisi hem edebiyatın en vazgeçilmez konularından hem de yazarların hayatlarının en çetin meselelerinden biridir (Aşçı, 16.06.2001). Edebiyatta

baba oğul ilişkisinin kökleri ta Oedipus kompleksine dayanır. Mitolojide ve kutsal kitaplarda arkaik örneklerine rastladığımız (Hıristiyanlıktaki “Baba-Oğul-Kutsal Ruh” inancı, Kuran’daki İbrahim peygamberin oğlu İsmail’i kurban etmek istemesi” vb.) baba oğul ilişkisi, tarih boyunca birçok edebiyatçı ve romancı tarafından işlenir. Homeros, Shakespeare, Turgenyev, Dostoyevski, Kafka, Stendhal, Marquez, vb. birçok yazar baba oğul ilişkisine odaklanır, baba oğul ilişkisi bağlamında kuşak çatışmalarını, iktidar-muhalefet çekişmelerini, gelenek-yenilik süreçlerini, ele aldıkları toplumsal atmosfer içerisinde sorgular. Psikanalist yöntemin roman incelemelerinde kullanılmasıyla sistematik biçimde saptanan, teorize edilen bir tema olarak beliren baba oğul ilişkisi, edebi metnin çözümlenmesinde önemli bir anahtar haline gelir. Önceleri Freudyen bakış açısının etkisiyle sadece cinsel bilinçaltının sorgulanmasına indirgenen bu ilişki, farklı boyutları ve çağrışımlarıyla da roman tarihi boyunca genişleyerek ve anlam çeşitliliği kazanarak gelişir. Modernizm ve modernizm sonrası edebiyatta psikanalitik anlamının dışında, iktidar ilişkilerinden yabancılaşmaya kadar geniş bir gönderme çeşitliliği biçiminde ele alınan baba-oğul ilişkisi hem yazarlar hem de edebiyat eleştirmenleri için hala güncel ve popülerdir.

Türk Edebiyatında da baba-oğul ilişkisi/ilişkisizliği teması oldukça ilgi görür. Tanzimat dönemi romanlarında babayla sorunlu oğullara sıkça yer verilir. Önceleri otoriteyi temsil eden “Baba” imgesinin romanlara yansımaları, “*babaya duyulan bu gereksinimden kurtulmak*” (Parla, 1993, s. 15) biçiminde olur. Zira “*mutlakçı ve ataerkil bir sultanın otoritesine eskisi gibi yaslanamayan mutlakçı bir kültür, simgesel babasını*” (Parla, 1993, s. 15) arama uğraşına girmiştir. Tanzimat dönemi romanlarının çoğundaki “yetim” kahramanlar da (İntibah’taki Ali Bey, Araba Sevdası’ndaki Bihruz vb.) babasız kalan bu toplumun yeni bir otorite, yeni bir “baba” arayışının temsilcileridir. Öte taraftan toplumun çöküşünü imleyen bu metafor, bir taraftan gelenekçi baba yenilikçi oğul karşıtlığının altını çizerken diğer taraftan dağılmakta olan devletin “Baba” imgesiyle özdeşleştirildiği bir toplumda, devlet-halk ilişkisindeki çözülmeye de gönderme yapar. “*Bu açıdan romanlar, tepeden inme, keyfi kararlara yatkın Osmanlı toplumunun pederşahi yapısını yansıtırlar. Ailesinden ayrı düşen bir baba gibi Sultan da kendi halkından uzaklaşmış ve aynı tür bir iletişim kopukluğuna yol açmıştır.*” (Finn, 2003, s. 215) Aslında Türk toplumunun Doğu ve Batı medeniyetleri

arasında bocaladığı bu sürecin ürünü olup “bir medeniyet buhranının” (Tanpınar, 2006, s.15) neticesinde ortaya çıkan ve günümüze kadar bir biçimde devam eden kaotik ortamı anlatan roman sanatının, baba oğul ilişkisine sıkça yer vermesi anlaşılabilir bir durumdur. Bir taraftan geleneği temsil eden “Baba”yla - ki devletin babayla özdeşleştirildiği ataerkil bir toplumdur söz konusu olan- diğer taraftan yenilikçi ve Avrupai oğul tipi sanat, siyaset, kültür vb. birçok alanda kıyasıya kapışırılar. Neticede baba-oğul ilişkisi bu kapışmanın edebiyata alegorik yansımasıdır ve bu temanın izlerine; Mehmet Akif’ten Yakup Kadri’ye, Orhan Kemal’den Oğuz Atay’a, Tahsin Yücel’den, Latife Tekin’e hatta Kemalettin Tuğcu’ya kadar farklı dönemlerden, farklı türlerden ve farklı bakış açılarından yazan birçok edebiyatçının eserlerinde rastlamak mümkündür. Mehmet Akif’in oğlu Asım şahsında kaleme aldığı şiirlerinde genç nesillere seslenmesi, onlara ideallerini aktarmaya çalışması, Yakup Kadri’nin *Kiralık Konak* ve Orhan Kemal’in *Eskici ve Oğulları* romanlarındaki kuşak çatışmaları, baba-oğul ilişkisinin Türk edebiyatındaki önemli örnekleri olarak değerlendirilebilir.

Romanlarında baba-oğul ilişkisine yer veren yazarlardan biri de kuşkusuz Orhan Pamuk’tur. “*Kentinin melankolik ruhunun izlerini sürerken kültürlerin birbirleriyle çatışması ve örülmesi için yeni simgeler*” (Gürgün, 12.10.2007) bulan bir yazar olarak değerlendirilip 2006 yılında Nobel Edebiyat Ödülü’ne layık görülen Orhan Pamuk’un romanları farklı tekniklere, yeniliklere sahip olduğu gibi işlediği temalar bakımından da renkli ve zengindir. Baba-oğul ilişkisi de Pamuk’un Doğu-Batı, ikizleşme, kimlik, ışık, kaza, İstanbul, gelenek-modernlik, tasavvuf, Hurufilik, resim vb. gibi ana temalarından biridir.

Öncelikle Pamuk’un *Masumiyet Müzesi*’ne kadar yazdığı tüm romanlarında sorunlu, gergin ya da kopuk baba-oğul ilişkisinin işlendiğini söylenebilir. İlk romanı *Cevdet Bey ve Oğulları*’nda Cevdet Bey ile oğlu Refik arasındaki ilişki kopuktur. Ticarete dayalı gelişen Türk burjuva sınıfının öncülerinden olan Cevdet Bey’in pek fazla üzerinde durmadığı kültürel, siyasi ve sosyal anlamda Batılılaşma ve modernleşme ülküsünü gerçekleştirme görevini Refik üstlenir. Cevdet Bey ile Refik arasında kopukluk oluşturan bu durum farklı bir biçimde Refik’le oğlu Ahmet arasındaki ilişkiye de yansır. Babasının kültürel bir devrim yaratma çabalarını eleştiren Ahmet, onun

“cahillikle karışık, ilgi çekici bir saflık” (Pamuk, Cevdet Bey ve Oğulları, 2000, s.591) içersinde olduğunu söyler. Romandaki diğer baba oğul ilişkileri de problemlidir. Nusret’in oğlu Ziya ile olan ilişkisi, Ömer’in ve Muhittin’in babasız büyümeleri vb. Benzer bir durum, *Sessiz Ev*’de de karşımıza çıkar. Kendisini ülkenin kalkınmasına adayan Selahattin Bey, ne Doğan’la ne de hizmetçi kadından olan çocukları Recep ve İsmail’le yeterince ilgilenir. Bir bakıma Doğan’ın bunalımlı ve tutunamayan bir Cumhuriyet aydınına dönüşmesinde, Recep’in cüce İsmail’in topal kalmasında Selahattin Bey’in iyi bir baba olamamasının etkisi belirgindir. *Beyaz Kale*’nin Hoca’sı ve *Kara Kitap*’ın Celal’i de babalarıyla doğru ve sağlıklı bir ilişki geliştiremezler. *Yeni Hayat*’ın Osman’ı babasını erken yaşta kaybeder ve başta Dr. Narin olmak üzere kendisine farklı babalar edinme arayışına girer. *Benim Adım Kırmızı*’nın Kara’sı da benzer sıkıntılar yaşar. Çocukluğunda yeterince yaşayamadığı baba sevgisinin yerine bazen Enişte Efendi’yi bazen de Üstat Osman’ı koyması bundandır. Şevket ile Orhan’ın küçük yaşta yetim kalmaları ya da hep bir gün gelecek umuduyla uzaktaki bir babayı beklemeleri de baba oğul -ilişkisi ya da ilişkisizliği- üzerine romanda dikkat çeken örnekler. *Kar*’da da şair Ka’nın aile ilişkileri kopuk olmakla birlikte bilhassa hatıralarında hep annesini hatırlaması ve avukat olan babasına pek değinmemesi yine bu baba-oğul ilişkisindeki problemi imler.

Masumiyet Müzesi romanında baba oğul ilişkisini irdelemeye geçmeden önce üzerinde durulması gereken bir husus da Pamuk’un Nobel edebiyat ödülünü alırken yaptığı konuşmadır. *Babamın Bavulu* adıyla basılan bu konuşma, Pamuk’un romanlarına yansıyan sorunlu baba oğul ilişkisiyle tezat bir durum içerir.

Yazarın yapıtlarıyla biyografisi arasında bir ilişki kurmak ya da yazarın özel yaşamının eserlerine birebir yansımaları sorgulamak değil amacımız elbette. Ancak söz konusu yazar Orhan Pamuk olunca durum biraz değişiyor. Zira Pamuk, hemen her romanında yaşamına, ailesine ve çevresine dair açık göndermelerde bulunmayı seven bir yazar hem de *Babamın Bavulu* biyografik özellikler taşısa da nihayetinde kurmaca bir metin. Bu metnin, “Orhan Pamuk’un iç sesi” (Gümüş, 16.02.2007) başlığıyla duygusal yönünün altı çizildiği gibi “edebiyat geleneğinin eğrilemesi”, (Alpay, 15.12.2006) ya da “Tanzimat’tan itibaren yazar erkeklerin “öldürdüğü” baba imajını

yeniden var kılma çabası” (Barbarosoğlu, 12.12.2006) biçiminde tam da yoğunlaştığımız baba oğul ilişkisi bağlamında farklı değerlendirmeleri yapılır. Nihayetinde *Babamın Bavulu*, Pamuk’un romanlarındaki problemlili baba oğul ilişkisinin tersyüz edildiği bunun yerine dramatik yönü güçlü, oğluna yol gösteren, rehberlik eden, okuma konusunda ona örnek bir babanın motivesiyle Nobel Edebiyat Ödülünü kazanan oğlunun hüznünlü hikâyesi. Orhan Pamuk’un babası Gündüz Bey’in 2002 yılında vefat etmiş olmasının da yazarın Nobel konuşmasındaki dramatik tonu güçlendirdiği rahatlıkla söylenebilir. Nitekim Orhan Pamuk, konuşmasının sonunda “*Babam 2002 yılı Aralık ayında öldü. İsveç Akademisi’nin bana bu büyük ödülü, bu şerefi veren değerli üyeleri, değerli konuklar, bugün babam aramızda olsun çok isterdim*” (Pamuk, *Babamın Bavulu*, 2007, s.75) diyerek babasını yâd eder.

Gençliğinde yazar ya da şair olmayı çok istemiş, Paris’te Sartre’ı görmüş, yabancı otel odalarında kimlik sıkıntıları çekmiş babadan (Pamuk, *Babamın Bavulu*, 2007, s.14.15) kalan bavul, bir bakıma Pamuk’un çok fazla nüfuz edemediği babasının iç dünyasını öğrenmesine, onu anlamasına yardımcı olur. Babasının iç dünyasını anlamak, onunla arasındaki benzerlikleri görmek, onu daha doğru değerlendirebilme yeteneğini geliştirir ki *Masumiyet Müzesi*’nde işlenen baba oğul ilişkisi tam da bu paralelde ilerler. Böylece daha önceki romanlarından oldukça farklı bir baba-oğul ilişkisi ortaya çıkar. Peki, nedir, bu baba-oğul ilişkisini yazarın ilk romanlarındaki baba-oğul ilişkisinden ayıran özellikler?

Başta da ifade ettiğimiz gibi temel izleği aşk olan *Masumiyet Müzesi*’nde baba Mümtaz Basmacı ile oğlu Kemal’in ilişkisi Pamuk’un diğer romanlarındaki baba oğul ilişkilerinden belirgin farklılıklar taşır. Örneğin ilk kez Pamuk’un romanlarının birinde, babası roman kişilerinden biri olarak yer alır. Kemal’in babası Mümtaz Bey’in arkadaşı, bir zamanlar birlikte iş yaptığı ortağı Gündüz Pamuk, (Orhan Pamuk’un babası) Kemal’in nişanına gelen davetliler arasındadır ve Kemal’le “*bir-iki laf*”(s.131) eder. Kemal’in, romanını Orhan’a yazdırması da göz önünde bulundurulursa Kemal- Mümtaz Bey ilişkisinin Orhan Pamuk ile babası arasındaki ilişkiden izler taşıdığı söylenebilir. Bu noktayı gözden kaçırmadan romana dönecek olursak:

İlk kez Pamuk’un bir romanında baba ile oğul ciddi anlamda dertleşirler. Baba Mümtaz Basmacı, ailenin devamı, ticari çıkar ilişkileri, toplumsal normların katılığı

sarmalı içerisinde kimseye anlatmadığı/anlatamadığı “yasak aşkını” Kemal’e itiraf eder. Çünkü Kemal “Amerika görmüş”(s. 104) anlayışlı bir evlattır. Romandaki baba oğul ilişkisinin kırılma noktasını da bu itiraf oluşturur. Artık sorunlu kopuk, baba oğul ilişkisinin yerini yavaş yavaş, babanın sırdaşı olan, onun duygularını anlayan ve saygı duyan bir evlatla ona iç dünyasını açan bir babanın duygusal ilişkisi almaya başlar.

Mümtaz Basmacı’nın itirafları aslında Kemal’in geleceğine yön verecek öğütlerle de doludur: “Oğlum, bir kadına, zamanında, iş işten geçmeden iyi davranmayı bilmek lazım.”(s.106) ya da “Bazı erkekler kadınlara hep kötü davranır, sonra da zeytinyağı gibi üste çıkarlar. Sakın onlar gibi olma. Bu sözler de kulağına küpe olsun.”(s.107) vb.

Kemal babasının duygusal itirafları karşısında ilk başta ikircikli bir ruh hali yaşar: “Babamın gözlerinden akan yaşları görünce, bir an çok çaresiz hissettim kendimi. Onu hem anlıyor hem de ona öfke duyuyordum ve bana anlattığı “tabuları düşünmeyen ilkeller” gibi kafam karışıyor, acı çekiyordum.”(s.106) Kemal’in babasına karşı takındığı bu ikircikli tutum süreç içerisinde dengeli, uyumlu bir baba oğul ilişkisine dönüşür. Bu dönüşüm babasının ölümüyle belirginleşir. Öncelikle Kemal babasıyla fiziki benzerliğini hatırlar: “Babamın ayak başparmağı benimkisinin tıpatıp aynısıydı ve siyah-beyaz fotoğraftan büyüterek elde ettiğim bu fotoğraf ayrıntısında görüleceği gibi hiç kimselerde olmayan tuhaf bir biçimi vardı.”(s.249)

Babasının takma dişlerini “Masumiyet Müzesi’nde” sergilemek için alan Kemal’in, salonda babasının koltuğuna oturması (s.250) babanın ölümüyle tahta geçen veliahtları çağrıştırır. Kemal’in babasının davranış biçimlerini kısa sürede benimsemiş olması da baba-oğul ilişkisinin ahengini imler. Nitekim Kemal de “Babamın alışkanlıklarını bu kadar hızlı benimsememe şaşıtm.”(s.238) diyerek bir bakıma babasıyla arasındaki ilişkinin devamlılığına işaret eder. Kısacası, bir iktidar değişimi olmuştur ama bu iktidar değişiminde halefle selefin uyumu vardır. Kemal babasıyla arasındaki benzerliğin farkına vardıkça onun gerçekleştiremediği hayalleri gerçekleştirme çabasına girişir.

Mümtaz Basmacı’nın âşık olduğu kadın yerine ailesini tercih etmesinin yarattığı vicdan azabı, bir başka ifadeyle yapmak istediği fakat “annen ne olacaktı, sizler ne olacaktınız”(s.104) kaygısı yüzünden yapamadığı şeyler Kemal tarafından

gerçekleştirilir. Kemal burjuva yaşam içerisinde ortalama bir aile hayatı kuracakken Sibel'den ayrılır ve kendini duygularının akışına bırakır. Tercihini Füsün'dan yana kullanması da babasının nasihatlerine “kulak astığını” gösterir.

Kemal'in babasının gerçekleştirmediği özlemlerini yerine getirme fonksiyonu taşımasına bir başka örnek de içinde yaşadığı burjuva dünyanın değer yargılarını hiçe sayarak aşkını aleni ve deyim yerindeyse fütursuzca yaşaması. Mümtaz Basmacı'nın aşkları, kaçamakları başta eşi olmak üzere çevresindekileri tarafından ya bilinmez ya da bilinmezlikten gelinir. Herkesin bir bakıma “üç maymunu” oynadığı ortam şüphesiz Pamuk'un ayrıntılı bir biçimde anlattığı burjuva dünyasının yozlaşmış yüzünü gösterir. Oysa Mümtaz Bey'in dengeli ve uyumlu bir evlilik, aşk ve iş hayatını beraber yürütebildiği yanılması doğuran bu durum Kemal tarafından tersyüz edilir. Babasının ukdelerini gerçekleştirmeyi kafasına koyan Kemal, burjuva yaşamın genel anlayışından kopmayı göze alır. Sevdiği kadını yıllarca bekler, onun eşyalarından bir müze kurmaya karar verir, aşkı uğruna iş hayatındaki başarısızlıkları önemsemez, ailesini ve arkadaşlarını karşısına alır. Örneğin annesinin: “*Yıllar önce Merhamet Apartmanı'ndaki dairenin anahtarını isteyince sana anahtarı verdim, ama babanın zayıflığı sende de vardır*”(s.499) demesini dikkate almaz. Çünkü Kemal, müzesinde de sergileyeceği babasının sevgilisinin fotoğrafında “*Füsün'u hatırlatan birşeyler*” (s.257) görmüştür. Bu sebeple ne annesinin: “*... rahmetli baban da kızı yaşında zavallı bir kadına heves etti, ona kapıldı... Hatta ona evler almış. Ama her şeyi gizli saklı tuttu, senin gibi kendini rezil etmedi.*” (s.498) biçimindeki öğütlerini ne de sosyete dergilerinde çıkan kendisiyle ilgili dedikodu haberlerini (s.404–405) umursar.

Kemal ile babası arasındaki ilişkinin önemli boyutlarından biri de gelenek-modernlik, Doğu-Batı gibi Türk romanının kadim temalarına dair göndermeleridir. Örneğin Kemal'in, babasını olduğundan daha Batılı göstermek için bıyığını ufaltan “*akademik heykeltıraşa öfke duyması*” ve babasının büstüne plastik bıyıklar eklemesi(s.101), baba-oğul ilişkisinin arkasındaki gelenek-modern, Doğu-Batı gibi Türkiye toplumunun son iki asırdır yaşadığı çatışmaya, Pamuk'un farklı bakış açısının yansımalarıdır. Yine Mümtaz Bey'in gizli aşkını Kemal'e itiraf ettiği, babayla oğul arasında duygusal anların yaşandığı mekânın seçimi de Pamuk'un gelenek-modernlik anlayışından izler taşır. Çünkü babayla oğul, “*Beyoğlu, Şişli, Nişantaşı gibi semtlerde*

yaşayan sınırlı sayıda zengin (gazetelerin dedikodu sütunlarının alaycı diliyle söylersek “sosyetenin”) en çok sevdiği Avrupa tarzı (Fransız taklidi)” (s.21) Fuaye lokantasında değil; geleneği temsil eden “Emirgan’daki Abdullah Efendi Lokantası’nda” (s.100) dertleşirler. Böylece geleneği yok sayan, küçümseyen “asri ve Avrupai” oğlun yerini, gelenekle barışık, gelenekle modernlik arasında bir bağ kurmaya çalışan oğul alır ki bu değişim hem Mümtaz Bey ile Kemal arasındaki ilişkinin ruhuna uygundur hem de geleneği “bütün zenginliğiyle romanlarıma alıyorum” (Hakan, 2002, s.28) diyen Pamuk’un geleneğe bakışıyla örtüşür.

Kemal ile babası Mümtaz Bey arasındaki en önemli paralelliklerden biri de birçok alandaki benzerlikleridir. Romandaki baba-oğul ilişkisini besleyen, güçlendiren bu benzerliklere birçok alanda rastlamak mümkündür. Öncelikle Kemal’in ve babasının ayak başparmakları, babasının arkadaşları tarafından şaka konusu edilecek derecede (s.249) birbirine benzer. Kemal ile babasının ayak başparmaklarının benzerliği, mitolojik ve masalsi anlatılardaki babayla oğul arasındaki fiziki benzerlikleri çağrıştırır. Kemal ile babası arasındaki diğer bir benzerlik noktası da Mümtaz Bey’in Kemal’e fotoğrafını gösterdiği sevgilisinin, Kemal’in sevgilisi Füsün’a olan benzerliğidir. Kendi sevgilisiyle babası Mümtaz Bey’in sevgilisi arasında bir özdeşim kuran Kemal’in, babasıyla kadınlara bakış konusunda da benzer yaklaşımları vardır. Âşık olmak, aşk acısı çekmek yine babayla oğlun ortak kaderidir. Fakat Kemal ile babası arasındaki en trajik benzerlik ise ölüm biçimleridir. Çünkü Kemal tıpkı babası gibi “*sabaha doğru uykusunda geçirdiği kalp krizinden*”(s.580) ölür.

Romanda baba Mümtaz Basmacı ile Kemal arasındaki duygusal ilişkiyi besleyen ayrıntılar da var. Örneğin, Mümtaz Bey, 1956 model Chevrolet arabasını ve şoförü Çetin Efendi’yi Kemal’e vasiyet eder. Kemal’in babasının ölüm haberini aldığı anda bu vasiyeti hatırlaması (s.248), romanın duygusal sahnelerinden biridir. Çetin Efendi’nin “*küçük hanımı da alın, bu filmi mutlaka görün.*”(s.51) dediği Hazreti İbrahim filmi (ki oğlu İsmail’i kurban edecekken gökten kaç iner) de baba oğul ilişkisinin dini ve mitolojik arka planına dair bir gönderme olarak okunabilir. Yine Mümtaz Bey’in ilk kez gördüğü kadına âşık olması (s.104) gibi Kemal’in ilk görüşte Füsün’dan etkilenmesi ya da bazen Beyoğlu’na babasının eski berberi Cevat’ın

dükkânına gitmesi (s.490) Kemal'in babasının anılarına bağlılığı olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ

Sonuçta “kahramanlarını çizerken, “biyografik” zenginlikten çok “psikolojik” derinliğe önem veren” (Tekin, 1997, s.30) Orhan Pamuk, son romanı *Masumiyet Müzesi* 'nde, farklı bir yaklaşımla ele aldığı Kemal Basmacı ile babası Mümtaz Basmacı arasındaki ilişkiyi psikolojik boyutuyla irdelediği kadar biyografik açıdan da yoğun bir biçimde işlemiştir. Fakat bu romanda, baba-oğul ilişkisi Pamuk'un diğer romanlarının aksine farklı bir boyut kazanmış, sorunlu, gergin, baba-oğul ilişkilerinin yerini babayı anlayan, onu yıpratmadan olduğu gibi kabul eden bir evlatla; ona gizli sırlarını ifşa eden babanın hikâyesi almıştır. Böylece hem psikolojik hem de günlük yaşam bağlamında uyumlu bir baba-oğul ilişkisi ortaya çıkmıştır. Nitekim babasının duygusal anlamda tamamlayıcısı ve devamı olan Kemal, hikâyesini romanlaştırması için görüştüğü yazar Orhan Pamuk'a Füsün'un fotoğrafını gösterirken güzel değil mi, diye sorar “*ıpkı otuz küsur yıl önce babasının kendisine dediği gibi.*”(s.586). Bu sebeple Kemal tüm yaşadıklarına rağmen “*Herkes bilsin, çok mutlu bir hayat yaşadım.*”(s.586) der ve tıpkı babası gibi “*sabaha doğru geçirdiği kalp krizinden*”(s.580) ölür.

Sonuç olarak duygusal yönü belirgin olan Kemal ile babası arasındaki, ilişki yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Pamuk'un Nobel Edebiyat Ödülü'nü alırken yaptığı konuşmanın kitaplaştırılmış biçimi olan *Babamın Bavulu*'ndan ve babasını kaybeden Pamuk'un biyografisinden önemli izler taşımaktadır. Örneğin Orhan Pamuk'un, babasını model olarak görmesi (Akman, 03.02.2002), babasının gizli sevgilileri olduğunu öğrenince üzülmeye (Hürriyet Gazetesi, 17.12.2003) gibi bazı olaylar Kemal ile babası arasındaki ilişkide de mevcuttur. Babasına karşı yaşadığı ikircikli durumu, babamla “*çatışmalarımı 45 yaşında hallettim*” (Akman, 21.12.2003) diyerek dile getiren Orhan Pamuk'un baba-oğul ilişkisine bakışının değişimi doğal olarak romanlarına da yansiyacaktır. İşte bu yansımanın ilk ürünü olan *Masumiyet Müzesi* romanıyla sadece kendi romanlarındaki baba-oğul ilişkisinin seyrini değiştirmekle kalmayan Pamuk, bir bakıma babaya “iade-i itibar” eder ve aynı zamanda “*Tanzimat'tan itibaren yazar erkeklerin “öldürdüğü” baba imajını yeniden var kılmak*”

(Barbarosoğlu, 12. 12. 2006) çabasını gerçekleştirmiş olur. Pamuk'un bundan sonra yazacağı romanlarda baba oğul ilişkisinin nasıl işleneceğini, Pamuk romanlarında baba-oğul ilişkisinin *Masumiyet Müzesi*'nde kazandığı yeni anlamıyla genel bir izleme dönüşüp dönüşmeyeceğini bekleyip görmek lazım.

KAYNAKLAR

A) Kitaplar

- Finn, R.P., (2003) Türk Romanı (İlk Dönem 1872–1900), Agorakitaplığı İstanbul
Hakan, A., (2002) Kırmızı ve Kar, Birey Yayınları, İstanbul
Pamuk, O., (2008), Masumiyet Müzesi, İletişim Yayınları İstanbul
Pamuk, O., (2000), Cevdet Bey ve Oğulları, İletişim Yayınları İstanbul
Pamuk, O., (2007), Babamın Bavulu, İletişim Yayınları İstanbul
Parla, J., (1993), Babalar ve Oğullar Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri, İletişim Yayınları İstanbul
Tanpınar, A.H., (2006), 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, YKY İstanbul
Tekin, M., (1997), Romancı Yönüyle Orhan Pamuk ve Yeni Hayat, Öz Eğitim Yayınları İstanbul

B) Dergi, Gazete, İnternet

- Akman, N., (03.02.2002), “Orhan Pamuk’la Söyleşi”, Zaman Gazetesi
Akman, N., (21.12.2003), “Orhan Pamuk’la Söyleşi”, Zaman Gazetesi
Alpay, N., (15.12.2007), “Orhan Pamuk’un Konuşması Nasıldı?”, Dil Meseleleri, Radikal Kitap Eki
Aras, M., (2008), “Masumiyet Müzesi’ne Doğudan Bakmak”, Kitap-lık, (S,122: s. 110)
Aşçı, B., (16.06.2001), “Edebiyatın Babaları ve Çocukları”, Cumartesi Sabah Hürriyet Gazetesi, (17.12.2003), “Yine Herkes Orhan Pamuk’u Çekiştirecek”
Karabıyık Barbarosoğlu, F., (12.12.2006), “Babam(ız)ın Bavulu”, Yeni Şafak
Gümüş, S., (16.02. 2007), “Orhan Pamuk’un iç sesi”, Radikal Kitap Eki
Gürgün, A., (12.10. 2007), “2006 Nobel Yazın Ödülü Orhan Pamuk’un”, BİA Haber Merkezi, www.bianet.org